

Nji

Nederlands
Jeugdinstituut

Vanuit geslotenheid naar het mbo

Een verkenning naar de overgang van gesloten jeugdzorg
en justitiële geslotenheid naar mbo-onderwijs

April 2023 | Vincent Fafieanie en Eva de Jong

Inhoudsopgave

1. Doel en context	3
2. Aanpak van de verkenning	4
3. Succesfactoren	5
4. Knelpunten	7
5. Vraagstukken en dilemma's	12
6. Aanbevelingen	15
7. 'Focus op Onderwijstraject MBO' 2014	18
8. Jongerenperspectief	19
9. Gesprekspartners en gebruikte bronnen	20

1. Doel en context

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft het Nederlands Jeugdinstituut gevraagd een verkenning te doen naar de continuïteit van onderwijs bij de overgang van gesloten jeugdzorginstellingen en forensische centra jeugd naar mbo-instellingen. Doel is om de onderwijs- (en zorg)continuïteit van jongeren te borgen en de loopbaan-kansen voor jongeren, die uitstromen uit deze gesloten instellingen, te vergroten.

- De Justitiële Jeugdinstellingen (JJI) worden momenteel omgevormd tot Forensische Centra Jeugd (FCJ). Ook zijn inmiddels vijf Kleinschalige Voorzieningen Justitiële Jeugd (KVJJ) operationeel.
- De residentiële jeugdzorginstellingen (JeugdZorgPlus) maken de omslag naar kleinschalige voorzieningen (KV) op een instellingsterrein of in een woonwijk. Ook kunnen andere vormen van jeugdzorg als alternatief worden ingezet. Denk bijvoorbeeld aan ambulante programma's of onderwijs-zorgarrangementen in combinatie met een (begeleide) woonfunctie.

Toelichting doel en context

Het ministerie van OCW wil het maatschappelijk perspectief voor jongeren in kwetsbare posities versterken. Met deze verkenning kijken we specifiek naar jongeren die vanuit justitiële jeugdinstellingen en gesloten jeugdzorginstellingen doorstromen naar het mbo. Het maken van een overstap is voor veel van deze jongeren niet eenvoudig. Mede omdat zij naast continuïteit van onderwijs ook steun op andere leefgebieden nodig hebben. In deze verkenning brengen we daarom niet alleen in beeld welke knelpunten en oplossingen er zijn bij onderwijs in geslotenheid en het mbo, maar ook bij partners in het sociaal, jeugdzorg en justitieel domein. Gezamenlijk bieden zij de voorwaarden voor hoe de onderwijscontinuïteit voor deze jongeren geborgd kan worden. Dat is niet alleen voor de jongeren zelf belangrijk. Want ondanks hun beperkte aantal heeft het onderwijssucces van deze jongeren een grote impact op de samenleving.

2. Aanpak van de verkenning

Op basis van gesprekken met en bezoeken aan diverse betrokkenen brengen we in deze verkenning in kaart:

- succesfactoren,
- knelpunten,
- vraagstukken & dilemma's,
- aanbevelingen; en
- voorbeelden.

De belangrijkste uitkomsten hebben we in elk hoofdstuk samengevat in een kader. Onder dit kader lichten we onze bevindingen verder toe.

Toelichting aanpak van de verkenning

In de periode van november 2022 tot en met februari 2023, hebben we gesproken met 21 betrokkenen van 13 verschillende organisaties.

Dit waren professionals die in diverse rollen werkzaam zijn bij justitiële jeugdinrichtingen en gesloten jeugdzorginstellingen, waar jongeren dag en nacht verblijven en naar school gaan. Ook ging het om een kleinschalige voorziening justitiële jeugd, waarbij de jongeren naar school gaan in de omgeving van de voorziening. We spraken met professionals en beleidsmakers bij mbo-instellingen en met professionals van gemeenten, leerplicht en RMC (Regionale Meld- en Coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten). Ook is er gesproken met beleidsprofessionals van diverse organisaties met betrokkenheid op dit thema, zoals VNG, Reclassering Nederland en Jeugdzorg Nederland.

Tijdens de gesprekken hebben zij vanuit hun perspectief en ervaring de succesfactoren, knelpunten, vraagstukken en dilemma's gedeeld. En aangegeven wat mogelijke oplossingen en aanbevelingen zijn, waardoor jongeren vanuit geslotenheid de overgang naar het mbo succesvol kunnen maken.

Hoofdstuk 9 geeft een overzicht van alle gesprekspartners en gebruikte bronnen.

3. Succesfactoren

Succesfactoren

Knelpunten

Vraagstukken en dilemma's

Aanbevelingen

- Steun, hulp en onderwijs is gebaseerd op traumasensitief handelen.
- Helderheid over wie de regie voert op de uitvoering.
- Betrokkenheid van alle partijen: instelling, gemeente, mbo èn partners in sociaal- en veiligheidsdomein.

- Het pedagogisch klimaat in de instelling is gericht op het leven na de instelling. Er is aandacht voor kennis, gedrag, houding en vaardigheden.
- Het aanbod van onderwijs in geslotenheid sluit aan op de behoefte van de jongere zelf. Hierdoor kan de jongere succeservaringen opdoen.
- In verband met stages en examens is er samenwerking in geslotenheid met erkende en gemotiveerde leerwerkbedrijven en mbo.

- Integrale begeleiding, met een vaste contactpersoon: vanaf de instroom in de mbo-instelling, gericht op doorstroom, met focus op alle leefgebieden: netwerk, school & werk, wonen, inkomen en welzijn.
- Flexibele instroommomenten, waardoor een jongere op elk moment kan instromen. Met instroomtraject en begeleiding op mbo.
- Gespecialiseerde intake met eventueel meerdere gesprekken, proeflessen, inzet van beroepskeuzetesten, afstemming met trajectbegeleider en eventuele betrokkenheid van orthopedagoog.
- Openheid van student over delict of verblijf in geslotenheid om zo mee te kunnen denken over een goed plan. En vanwege de veiligheid van studenten en personeel.

Toelichting succesfactoren

Het leidende principe van continuïteit en integraliteit in de (onderwijs)begeleiding van jongeren kwam in alle gesprekken naar voren. Betrokkenen noemden regie over de leefdomeinen heen als belangrijke factor.

Integrale begeleiding vanaf instroom gericht op doorstroom

Dit kan bijvoorbeeld met [Toekomstgericht werken](#)¹. Dit is een werkwijze om jongeren te begeleiden naar zelfstandigheid op alle leefdomeinen. Het perspectief van de jongere staat centraal, waarbij er samenhang is tussen de verschillende leefdomeinen. Professionals werken vanuit deze verschillende domeinen met elkaar samen over de grenzen van hun eigen organisaties heen. Bijvoorbeeld via [Mijn Pad](#)² of [de toekomstcoach](#)³.

Gespecialiseerde intake met eventueel meerdere gesprekken, proeflessen, inzet beroepskeuzetesten, afstemming met trajectbegeleider en mogelijke betrokkenheid van een orthopedagoog

Bij veel mbo-opleidingen kan alleen op 1 september en 1 februari worden gestart. Uit meerdere gesprekken kwam naar voren dat jongeren er baat bij hebben om direct na geslotenheid te kunnen starten op de mbo-opleiding en niet pas op het vaste instroommoment. Hierdoor kan een periode zonder dagbesteding ontstaan, met alle risico's van dien. Idealiter gaat deze start gepaard met een goed introductie- en begeleidingstraject.

Openheid over delict of verblijf in geslotenheid om zo mee te kunnen denken over een goed plan. En vanwege de veiligheid van studenten en personeel

Voordat een jongere start zou in alle gevallen een gespecialiseerd intake-traject moeten plaatsvinden, waarbij de jongere open is over diens geschiedenis, belemmeringen en benodigde ondersteuning. Dit maakt mogelijk dat de opleiding de juiste onderwijsondersteuning kan bieden en de extra ondersteuning in samenwerking met andere partijen kan organiseren.

1 <https://www.nji.nl/van-jeugd-naar-volwassenheid/toekomstgericht-werken-in-begeleiding-naar-volwassenheid>

2 <https://mijnpad.hr.nl>

3 <https://www.mee.nl/clientondersteuning/toekomstcoach>

4. Knelpunten

Succesfactoren

Knelpunten

Vraagstukken en dilemma's

Aanbevelingen

- Na drie maanden 'geslotenheid' kan de inschrijving op de school van herkomst worden gestopt.
- Het onderwijsaanbod in geslotenheid sluit lang niet altijd aan op de behoefte van de jongere.
- De eisen die worden gesteld aan de gefaseerde uitstroom passen niet altijd bij de belastbaarheid van de jongere.
- Bij sommige gesprekspartners heerst het beeld dat er onderbenutting is bij de KVJJ's vanwege wettelijke en praktische belemmeringen.
- Door ontbrekende wetgeving kan tijdens de detentie het benodigde toezicht en de begeleiding vanuit de volwassenreclassering nog niet worden gestart. Ook is overdracht van de benodigde informatie nog niet mogelijk.

- De situatie van de jongere op meerdere leefgebieden is niet altijd voldoende op orde.
- De benodigde routine en specifieke expertise over de doelgroep ontbreekt veelal in het hulpverleningsaanbod bij de gemeentelijke teams. Er is te weinig integraal en hoog specialistisch aanbod beschikbaar in de regio.
- Jongeren onder de 18 jaar kunnen geen aanspraak maken op de benodigde forensische zorg, omdat dit niet onder de Jeugdwet wordt aangeboden.

- De overgang van geslotenheid naar de open samenleving, en van kleine groepen naar een grote mbo-leefgemeenschap, is vaak (te) groot.
- De instroommomenten van het mbo matchen niet met de behoefte van de jongere.
- Bij de aanmelding kent de mbo-instelling soms helemaal niet de achtergrond van de jongere. En weet soms ook niet dat de jongere niet gewend is om in een regulier onderwijssysteem te functioneren.
- Veel mbo-opleidingen vereisen een VOG in verband met stage. Dit kan belemmerend zijn.
- De toerusting van kennis, vaardigheden, tijd en middelen van de onderwijsprofessionals is vaak onvoldoende voor de ondersteuningsvraag van de jongere.

Toelichting knelpunten

Na drie maanden ‘geslotenheid’ kan de inschrijving op school van herkomst gestopt worden

Als jongeren langer dan drie maanden in geslotenheid doorbrennen, stopt de inschrijving op de school van herkomst. Daarmee vervalt ook de betrokkenheid van het betreffende samenwerkingsverband. Hierdoor kan de jongere uit het zicht raken van het onderwijs in de regio van herkomst. Voor de onderwijscontinuïteit is het van belang dat de school van herkomst en/of het samenwerkingsverband betrokken blijft gedurende de periode van geslotenheid om mee te kunnen denken over het uitstroomperspectief. De school of het samenwerkingsverband zou de verbindende schakel kunnen vormen door de verantwoordelijkheid te blijven nemen voor een passende vervolgroute, ook als dit een mbo-opleiding betreft. Bij jongeren boven de 18 jaar zou het RMC hier een rol in kunnen spelen. Door niets te regelen, blijft de jongere uit het zicht van het onderwijs in de regio van herkomst.

Onderwijsaanbod in geslotenheid sluit lang niet altijd aan op de behoefte van de jongere

Jongeren hebben sterk uiteenlopende onderwijsbehoeften en -ervaringen. Dat vraagt een hoge mate van diversiteit in aanbod en maatwerk. Maar vanwege de beperkte schaalgrootte en omvang van het onderwijs in geslotenheid wordt er slechts een beperkt intern aanbod geboden. Ook personeelstekorten zetten het aanbod onder druk.⁴

De eisen gesteld aan de gefaseerde uitstroom, 26 uur onderwijs/arbeid/dagbesteding, passen niet altijd bij de belastbaarheid van de jongere

De jongeren die voor een gefaseerde uitstroom in aanmerking komen, kunnen niet altijd aan de gestelde eisen van 26 uur dagbesteding voldoen. Het gaat hier om een scholings- en trainingsprogramma (STP) dat zich richt op terugkeer in de samenleving. Soms kan een jongere hier niet aan voldoen omdat de onderwijs- en arbeidsvoorzieningen op te grote reisafstand zijn. Of omdat de jongeren beperkt belastbaar zijn vanwege behandeling, psychische problematiek, persoonlijkheidsproblematiek, verstandelijke of fysieke beperkingen. Volgens de verschillende gesprekspartners gaat het hier om een aanzienlijk deel van de doelgroep.

Bij sommige gesprekspartners heerst het beeld dat er onderbenutting is bij de KVJJ's vanwege wettelijke en praktische belemmeringen⁵

Betrokkenen geven aan het zeer belangrijk te vinden dat sociale verbanden, waaronder opleiding en werk, van deze jongeren niet worden stopgezet door een verblijf ver van huis in een justitiële jeugdinstelling.⁶ Deze zaken kunnen gemakkelijker doorlopen tijdens verblijf in KVJJ's.

De KVJJ's zijn relatief nieuw. Niet alle jongeren komen in aanmerking voor plaatsing vanwege praktische zaken, zoals reisafstand naar school of werk. Omdat de bezetting van de KVJJ's voorgaande jaren niet heel hoog was, bestond het beeld dat zowel het Openbaar Ministerie als de Divisie Individuele Zaken (DIZ) van het ministerie van Justitie en Veiligheid, die de definitieve toewijzing afgeeft, terughoudend zouden zijn. Maar de cijfers laten zien dat de DIZ vrijwel altijd overgaat tot plaatsing bij een ingediend KVJJ-advies. Inmiddels stijgt de bezetting bij de KVJJ's en weten de partners in de keten elkaar beter te vinden.

⁴ Faber, H. (2022). *Stand van zaken intensief toezicht JIJ's*. Inspectie Justitie en Veiligheid: Den Haag

⁵ Dienst Justitiële Inrichtingen (2023, 9 maart). *Toekomst justitiële jeugd*. Home. Geraadpleegd op 9 maart 2023, van <https://www.dji.nl/toekomst-justitiële-jeugd>

⁶ Dienst Justitiële Inrichtingen (2023, 9 maart). *Drie perspectieven op de KVJJ*. Nieuws. Geraadpleegd op 9 maart 2023, van www.dji.nl/toekomst-justitiële-jeugd/nieuws/2022/11/22/drie-perspectieven-op-de-kvjj

Benodigd toezicht en begeleiding geboden vanuit de volwassenreclassering kan door ontbrekende wetgeving nog niet tijdens detentie gestart worden. Ook is het overdragen van de benodigde informatie niet mogelijk

Zonder een wetswijziging kan de functie Toezicht en Begeleiding tijdens jeugddetentie vanuit de volwassenreclassering nog niet gestart worden. Dit staat de regie bij uitstroom in de weg. Het kan nu voorkomen dat jongeren uit zicht raken.

Een reclasseringswerker kan met de jongere bespreken in te stemmen met het delen van informatie met bijvoorbeeld de mbo-instelling. Dit maakt het voor het mbo makkelijker om de passende opleiding en ondersteuning te kunnen bieden.

Situatie van de jongere is op meerdere leefgebieden niet altijd voldoende op orde

Sommige jongeren hebben bijvoorbeeld (nog) schulden of geen vaste woon- of verblijfplaats. Als er geen integraal plan op alle leefgebieden is en geen vaste contactpersoon, dan is de kans op het succesvol volgen van een opleiding beperkt. De [leefgebieden](#) zijn: support, wonen, school & werk, inkomen en welzijn⁷.

Stay on track – Project (2020-2024) Verbetering van de terugkeer naar school van uithuisgeplaatste jongeren van 12 tot 23 jaar. Zodat zij op een zinvolle manier kunnen participeren in de maatschappij en hun talenten beter tot hun recht komen. Hierbij staan de oplossingen van jongeren zelf centraal door een combinatie van participatief actieonderzoek en ontwerpgericht onderzoek.

De benodigde routine en specifieke expertise over de doelgroep ontbreekt veelal in het hulpverleningsaanbod bij gemeentelijke teams. Denk bijvoorbeeld aan traumasensitief begeleiden.⁸ Er is te weinig integraal en hoog specialistisch aanbod beschikbaar in de regio en de vraag is klein.⁹

Instellingen voor gespecialiseerde zorg zijn niet altijd bereid om deel te nemen aan een gemeentelijke aanbesteding. Dit vanwege de tijdsinvestering en andere kosten die met de aanbestedingsprocedure gemoeid zijn in relatie tot de opbrengsten. Daardoor is er regionaal niet altijd een sluitend aanbod. Ook ontbreekt het gemeenten soms aan zicht op welk aanbod in welke omvang ingekocht zou moeten worden. Dit is voor kleinere gemeenten een groter probleem dan bij grote gemeenten, waar vaak meer vraag is.¹⁰

⁷ [De vijf pijlers van zelfstandigheid | Nederlands Jeugdinstituut \(nji.nl\)](#)

⁸ Informatie over traumasensitief handelen in het onderwijs: Asselman, M., Offerman, E., Wassink-de Stigter, R., Buijze, J., Golbach, M., Kooijmans, R., De Berk, A., Nelen, W., & Helmond, P. (2019). *Traumasensitief Onderwijs - een handboek bij de implementatie*. Consortium Traumasensitief Onderwijs: Sittard

⁹ Ministerie van Justitie en Veiligheid, (2020). [Jeugdhulp in strafrechtelijk kader Knelpunten in de advisering en tenuitvoerlegging en eerste oplossingsrichtingen](#).

¹⁰ Ministerie van Justitie en Veiligheid, (2020). [Jeugdhulp in strafrechtelijk kader Knelpunten in de advisering en tenuitvoerlegging en eerste oplossingsrichtingen](#). - Handreiking 6 (vng.nl) - factsheet 9 (vng.nl)

Jongeren onder de 18 jaar kunnen geen aanspraak maken op de benodigde forensische zorg na verblijf in geslotenheid, omdat dit niet onder de Jeugdwet wordt aangeboden

Hierdoor kan discontinuïteit ontstaan in de benodigde zorg voor deze jongeren. Dit kan leiden tot een definitief afhaken door de jongere om onderwijs te vervolgen.

Overgang van geslotenheid naar de open samenleving en van kleine groepen naar grote mbo-leefgemeenschap is vaak (te) groot

Vrijwel elke gesprekspartner noemt de overgang in omgeving, cultuur en omgang, en de verleidingen in de onderwijs-arbeid samenleving, als groot. Dit vraagt gerichte ondersteuning van de jongere om recidive en uitval te voorkomen.

Instroommomenten mbo matchen niet met behoefte van de jongere

Mbo-instellingen hanteren over het algemeen slechts één of twee instroommomenten, ondanks dat er geen wettelijke beperkingen zijn. Tussentijds instromen is meestal niet mogelijk. Hierdoor moeten jongeren soms maanden wachten. Het gevolg is vaak dat zij afhaken, gedemotiveerd raken of recidiveren. Hoewel jongeren zich wel het hele jaar kunnen *aanmelden* bij een opleiding, zijn mbo-instellingen niet verplicht om de student direct na aanmelding toe te laten. Het toelatingsrecht geldt alleen bij de start van het nieuwe studiejaar voor studenten die zich voor 1 april voorafgaand aan het studiejaar aanmelden.

Het mbo kent achtergrond jongere bij aanmelding soms helemaal niet, en weet soms ook niet dat de jongere niet gewend is om in een regulier onderwijssysteem te functioneren

Hierdoor ontstaan verkeerde matches met opleidingen en blijven ondersteunende maatregelen achterwege, met uitval van de jongere tot gevolg.

Veel mbo-opleidingen vereisen een VOG in verband met stage, wat belemmerend kan zijn

Omdat voor sommige beroepen een VOG vereist is, is dit vaak een reden voor een mbo-instelling om een student niet op de opleiding aan te nemen. Dit kan onnodig schade toebrengen aan de jongere. Mbo-opleidingen en jongeren zelf hebben niet altijd (voldoen)de kennis over de voorwaarden en mogelijkheden van de VOG. Maar in veel situaties is bijvoorbeeld een terugkijktermijn van twee jaar voor jongeren jonger dan 23 jaar. Dit betekent dat een jongere weer in aanmerking voor een VOG komt twee jaar na afronding van de straf. Dit is niet het geval bij zedendelicten of zware geweldsdelicten. Ook zijn er leerbedrijven die jongeren, die niet in aanmerking komen voor een VOG, een kans willen geven hun stage en opleiding af te ronden. Zie ook: [Wat de VOG | Al jouw info over de Verklaring Omtrent het Gedrag](#).

De toerusting van kennis, vaardigheden, tijd en middelen van de onderwijsprofessionals is vaak onvoldoende voor de ondersteuningsvraag van de jongere.

Het is belangrijk dat de opleiding de beschikking heeft over professionals met expertise van deze doelgroep. En kennis van traumasensitieve benadering die ingezet kan worden voor docent en student. Gesprekspartners geven aan dat samenwerken met zorginstellingen en gemeenten een mogelijkheid is om betere steun voor jongeren en het schoolteam te bieden. Zie ook: [Mbo-student centraal | Nederlands Jeugdinstituut \(nji.nl\)](#).

Elke jongere die de gesloten jeugdzorglocatie Harreveld verlaat, krijgt ondersteuning van een trajectbegeleider. Deze trajectbegeleider kan door de jongere zelf gekozen worden. De duur en intensiteit van de ondersteuning is afhankelijk van wat de jongere nodig heeft. Zo wordt samen met de jongere gewerkt aan een stabiele vervolgsituatie op alle leefgebieden. Harreveld heeft deze werkwijze voorjaar 2023 ingezet.

5. Vraagstukken en dilemma's

Succesfactoren

Knelpunten

Vraagstukken en dilemma's

Aanbevelingen

- Hoe kunnen gesloten instellingen goed aansluiten op initiatieven in de regio?
- Succesvolle samenwerkingen worden door betrokkenen in de uitvoering toegeschreven aan persoonlijke contacten.

- De focus op onderwijs en ontwikkeling als basis voor maatschappelijke participatie, is niet altijd leidend bij de begeleiding van de jongeren in geslotenheid. De justitiële of medische discipline is vaak dominant.

- Casusregie op meerdere leefdomeneinen ontbreekt.
Hoe kun je ontschotting in de gemeentelijke en justitiële aanpak organiseren?

- Jongeren kunnen zich zonder transparantie over hun achtergrond aanmelden bij een mbo-opleiding. Dit vergroot de kans op mismatch. Het mbo kan hier dan niet goed op anticiperen. Er zijn geen (wettelijke) kaders waar het mbo zich op kan beroepen en de jongere heeft recht op privacy en het maken van eigen keuzes.

Toelichting vraagstukken & dilemma's

Hoe kunnen gesloten instellingen goed aansluiten op initiatieven in de regio, bijvoorbeeld in de arbeidsmarktregio of vanuit het RMC?

Het aantal jongeren dat uitstroomt naar het mbo is relatief beperkt. Tegelijkertijd heeft een instelling voor geslotenheid te maken met een groot aantal mbo-instellingen, omdat de betreffende jongeren allemaal hun eigen pad volgen. Hierdoor is aansluiten moeilijk.

Betrokkenen geven aan dat vaste contactpersonen belangrijk zijn om tot een goede match te komen. Bijvoorbeeld door het aanwijzen van vaste intakefunctionarissen of contactpersonen bij het RMC.

De mbo-instelling Curio in West-Brabant kent een vast contactpersoon voor onder andere jongeren uit geslotenheid. Deze contactpersoon zorgt voor een passende match naar opleiding en ondersteuning. Dit is een projectmanager op directieniveau.

Succesvolle samenwerkingen worden door betrokkenen in de uitvoering toegeschreven aan persoonlijke contacten

Professionals werkzaam in gesloten instellingen wijzen op de kracht van betrokken collega's bij de mbo-instellingen. Maar geven ook aan dat door de vele personele wisselingen de verbinding stilvalt. Gemeentelijke beleidsmakers zijn gewend in dit soort situaties te verwijzen naar de gemaakte afspraken. Maar in de praktijk worden die vaak niet herkend. Dit gebeurt bijvoorbeeld als het gaat om informatieoverdracht: de gemeente veronderstelt dat dit geregeld is, terwijl de betrokken instellingen hier niet van op de hoogte zijn en er dus ook niet naar handelen. Het is een kwetsbaar systeem dat meer borging en specifieke aandacht vraagt op alle niveaus.

De focus op onderwijs en ontwikkeling als basis voor maatschappelijke participatie, is niet altijd leidend bij de begeleiding van de jongeren in geslotenheid. De justitiële of medische discipline is vaak dominant

De betekenis van onderwijs voor de ontwikkeling van jongeren lijkt ondergeschikt aan behandeling en discipline. In de praktijk betekent dit dat een behandelingsmoment niet is afgestemd op het onderwijsprogramma. Of dat een bestraffing of persoonlijke verzorging, bijvoorbeeld je kamer opruimen, voorgaat op het onderwijsprogramma. In het normale leven wordt rekening gehouden met lestijden. Hierdoor wordt onderwijs en normale ontwikkeling gemist. Dit zijn ook onderdelen als socialisatie (burgerschap) en persoonsvorming: belangrijke elementen voor participatie in de maatschappij. Dit vraagt een herwaardering van het onderwijsprogramma als basis voor een pedagogisch beleid binnen de instellingen.

Casusregie op meerdere leefdomeinen ontbreekt. Hoe organiseer je ontschotting in de gemeentelijke en justitiële aanpak?

Om te voorkomen dat jongeren uitvallen is, naast het goed regelen van de uitstroom naar onderwijs en arbeid, ook aandacht nodig voor de andere leefgebieden. Zoals wonen, inkomen, relaties, welzijn en gezondheid. Dat vraagt om de inzet van een vaste persoon, regisseur, die de jongere helpt bij het maken en uitvoeren van een plan van aanpak. Dit kan bijvoorbeeld door de aanpak van toekomstgericht werken te hanteren:

Toekomstgericht werken¹¹ is een werkwijze om jongeren te begeleiden bij het verkrijgen van een stabiele basis op de verschillende leefdomeinen. Het perspectief van de jongere staat centraal. De begeleiding is gericht op het organiseren van duurzame steun en vangnet. De professional staat naast de jongere en helpt bij het krijgen van regie over het eigen leven.

¹¹ <https://www.nji.nl/van-jeugd-naar-volwassenheid/aanpak-toekomstgericht-werken-in-begeleiding-naar-volwassenheid>.

De regiefunctie is niet altijd duidelijk belegd of de opdracht is beperkt met betrekking tot afstemming over diverse leefgebieden. Gemeentelijke teams werken vaak nog niet ontschot, waardoor een integraal plan moeilijk tot stand komt. Een integraal casusoverleg op gemeentelijk niveau met onderwijs en partners als jeugdbescherming, reclassering, zorg, wonen en financiën is een ondersteunde aanpak. Dergelijk overleg moet plaatsvinden ruim voordat een jongere uit geslotenheid komt.

Een voorbeeld van een dergelijk overleg is het Knooppuntoverleg zoals dat in de provincie Limburg plaatsvindt¹² en de daaruit voortkomende “knooppunten mbo” bij VISTA college¹³. Hierin werken medewerkers vanuit verschillende organisaties met de student samen om de juiste begeleiding te kunnen bieden en zo te voorkomen dat de student uitvalt.

Jongeren kunnen zich zonder transparantie over hun achtergrond aanmelden

Dit vergroot kans op een mismatch, waar het mbo niet goed op kan anticiperen. Er zijn geen (wettelijke) kaders waar het mbo zich op kan beroepen en de jongere heeft recht op privacy en het maken van eigen keuzes. Omdat mbo-instellingen de achtergrond van de jongere bij aanmelding soms helemaal niet kent, weten zij ook niet dat de jongere niet gewend is om in het reguliere onderwijssysteem te functioneren. Hierdoor ontstaan verkeerde matches met opleidingen en blijven benodigde ondersteunende maatregelen achterwege, met uitval van de jongere uit het onderwijs tot gevolg. Mogelijkheden om informatie over te dragen zonder toestemming (18+) is niet mogelijk.

Wat kan bijdragen aan informatieoverdracht?

- Door bij de intake in geslotenheid van het begin af aan duidelijk te maken aan de student waarom informatieoverdracht van belang is. En waar mogelijk een formulier laten ondertekenen.
- Een intakegesprek samen met de trajectbegeleider in geslotenheid gericht op een goede match en het bieden van steun voor de toekomst.
- Het aanstellen van een vaste contactpersoon voor het volledige overgangstraject. Ook kan de jongere de mogelijkheid geboden worden zelf iemand te kiezen die ruimte heeft om de jongere een langere periode na geslotenheid te begeleiden.

Dit kan bijvoorbeeld via de aanpak JIM, ‘Jouw ingebracht mentor’¹⁴, waarbij de jongere zijn eigen mentor kiest. JIM treedt op als ambassadeur en vertrouwenspersoon en werkt samen met ouders, begeleiders op school en hulpverleners om tot goede oplossingen te komen. Of via de aanpak TOP 400 Amsterdam¹⁵. In deze aanpak krijgt elke jongere een regisseur, bijvoorbeeld een gespecialiseerde leerplichtambtenaar die twee jaar verbonden is aan de jongere. Een ander voorbeeld is de intensieve jongerenaanpak Rotterdam.¹⁶ Risicjongeren hebben een ‘intensief jongerencoach’ die vanuit het wijkteam integrale begeleiding aanbiedt. Deze coach is acht uur per week beschikbaar en zo nodig drie jaar betrokken.

¹² [zuid-limburg - aanmelding inspiratieregio zl.pdf \(aanpakmetandereogen.nl\)](https://zuid-limburg.nl/wp-content/uploads/2019/04/zuid-limburg_-_aanmelding_inspiratieregio_zl.pdf)

¹³ [Lees meer interview Annemarie Heinemans.pdf \(ggdz.nl\)](https://www.ggdz.nl/lees-meer-interview-Annemarie-Heinemans.pdf)

¹⁴ <https://jimwerkt.nl/professional>

¹⁵ <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/organisatie/overige/acvz/top400>

¹⁶ <https://stichtingjoz.nl/intensieve-jongerenaanpak-rotterdam>

6. Aanbevelingen

Hieronder geven we een overzicht van aanbevelingen die uit de gesprekken naar voren zijn gekomen. Bij dit overzicht geven we ook een aantal voorbeelden uit de praktijk die tijdens de gesprekken zijn benoemd. Er zijn in de praktijk natuurlijk nog meer goede voorbeelden te vinden.

Succesfactoren

Knelpunten

Vraagstukken en dilemma's

Aanbevelingen

Algemeen

- Draag zorg dat gedurende het gehele traject, tot en met de nazorg, steun plaatsvindt op basis van kennis met traumasensitiviteit. Investeer in deskundigheid van betrokken professionals.
- Draag er zorg voor dat integrale casusregie, samen met de jongere, gedurende het gehele traject belegd is bij een van de al betrokken functionarissen.
- Houd jongeren ingeschreven bij school en samenwerkingsverband van herkomst. Of in beeld bij de RMC-coördinator als voorbereiding op een passend vervolgtraject.
- Draag zorg voor een ononderbroken inzet van reclassering voor toezicht en begeleiding, tijdens en na geslotenheid.
- Draag zorg voor een passend (forensisch) jeugdzorgaanbod in elke regio. Voor jongeren onder de 18 jaar dat doorloopt zodra de jongere 18 wordt.

Een voorbeeld van gezamenlijk vasthouden van jongeren in het belang van hun doorlopende schoolloopbaan is Profijt¹⁷, een samenwerkingsverband voor scholen vo, vso, pro, maar ook mbo en hbo in de Achterhoek. 'Samen met de arbeidsmarkt in de regio verbeteren we het onderwijs aan leerlingen en studenten dat past bij hun talenten en dat kansen biedt op de toekomst'

¹⁷ <https://profijtscholen.nl>

Tijdens geslotenheid

- Versterk onderwijs en arbeid binnen geslotenheid in voorbereiding op maatschappelijke participatie. Benut de mogelijkheden voor certificering.
- Werk vanuit de principes van 'Toekomstgericht werken'¹⁸ en geef jongeren de keuze voor een vaste trajectbegeleider die ook nazorg kan bieden.
- Heb tijdens het verblijf in geslotenheid al aandacht voor nazorg, als onderdeel van de begeleiding.
- Blijf de capaciteit van de huidige KVJJ monitoren en maak daarbij gebruik van evaluatie en onderzoek.

De aanpak JouvZorg¹⁹ is een behandelmethodede vanuit JeugdZorgPlus die gericht is op het hele gezin. Jongeren en ouders maken samen besluiten over de toekomst. Dit zorgt ervoor dat de motivatie blijft en de omgeving positief verandert. De aanpak start als de jongere en ouders eraan toe zijn. Het doel is om gedwongen behandelingen steeds minder nodig te maken.

Van geslotenheid naar mbo

- Bied een uitvoerige intake met ruimte voor oriëntatie en introductieprogramma's. Zorg ook voor vaste contactpersonen voor de afstemming met de instellingen voor geslotenheid.
- Bied als mbo flexibele instroommomenten met kennismakings- en overstapprogramma's.
- Benut de kennis en ondersteuning van de trajectbegeleider vanuit geslotenheid bij intake en gedurende de opleiding.
- Draag zorg voor afstemming met de jongere over de vijf leefdoelgebieden door één regiefunctionaris vanuit de gemeente.
- Ontwikkel een landelijk kader voor de overdracht van informatie van geslotenheid naar mbo, inclusief informatie over de reikwijdte van een VOG.
- Stel de eisen van het scholings- en trainingsprogramma (STP) tijdens de gefaseerde uitstroom meer af op de feitelijke mogelijkheden van de jongeren.

¹⁸ <https://www.nji.nl/van-jeugd-naar-volwassenheid/aanpak-toekomstgericht-werken-in-begeleiding-naar-volwassenheid>

¹⁹ <https://www.horizon.eu/jouvzorg>

Op het mbo

- Werk samen met partners in het sociaal domein, de hulpverlening en het veiligheidsdomein rondom de jongere (BIG5) en bied ook ondersteuning aan het schoolteam²⁰.
- Verleen bij inschrijving vrijstellingen op basis van eerder behaalde mbo-certificaten en mbo-verklaringen. Vertrouw hierin op de kundigheid van onderwijs in geslotenheid.
- Bied volledige diplomering voor jongeren en meer ruimte voor het behalen van losse certificaten, verklaringen en maatwerkroutes.

Toelichting aanbevelingen

Bied volledige diplomering en meer ruimte voor het behalen van losse certificaten, verklaringen en maatwerkroutes voor jongeren

Bijvoorbeeld door middel van het aanbieden van modulair onderwijs. Zodat er steeds onderdelen van de opleiding kunnen worden afgerond in plaats van te werken met een jaar- of zelfs meerjarig programma²¹.

²⁰ [Samenwerking tussen mbo en hulpverlening | Nederlands Jeugdinstituut \(nji.nl\)](#)

²¹ [Diploma's, certificaten en verklaringen in het mbo | Brochure | Rijksoverheid.nl](#)

7. 'Focus op Onderwijstraject MBO' 2014

In *Focus op Onderwijstraject MBO - Een handreiking voor een doorlopend traject voor, tijdens en na gesloten verblijf tussen het onderwijs in geslotenheid en het middelbaar beroepsonderwijs*²² uit 2014 zijn twaalf succesfactoren beschreven die bijdragen aan een doorlopend onderwijstraject van geslotenheid naar open. De bedoeling van de handreiking was om de succesfactoren als 'kapstok' te laten dienen voor het van start gaan van overleg tussen onderwijs in geslotenheid en mbo over de samenwerking. De handreiking was bedoeld voor beleidsmakers en professionals in de scholen verbonden aan de justitiële jeugdinrichtingen en de jeugdzorgplusinstellingen, en de mbo-instellingen.

Als we de twaalf succesfactoren uit de handreiking vergelijken met de succesfactoren uit deze verkenning, dan is er veel overlap. In het kader hieronder benoemen we de twaalf succesfactoren. De **dikgedrukte** komen overeen met de succesfactoren in deze verkenning (hoofdstuk 3). Dit kan het beeld oproepen dat er de afgelopen jaren weinig vooruitgang is geboekt. We zien dat er regionaal verscheidene, goede praktijken zijn ontwikkeld (zie voorbeelden in de kaders) waar veel kennis voorhanden is en waarvan geleerd kan worden. Tegelijkertijd zien we ook dat er bij veel van de genoemde succesfactoren blijvende aandacht nodig is om de gewenste afstemming en samenwerking te behouden en uit te bouwen.

De twaalf succesfactoren uit de handreiking:

Algemene succesfactoren

1. Neem een kijkje in elkaars keuken/organiseer werkbezoeken
2. Maak afspraken over samenwerking en leg ze schriftelijk vast
- 3. Zorg voor centrale contactpersonen**

Succesfactoren voor onderwijs in geslotenheid

- 4. Ga bij instroom al actief aan de slag met het uitstroomperspectief**
5. Ontwikkel mbo-programma's
- 6. Zorg voor een warme overdracht**
- 7. Leg de regie voor het realiseren van een passende onderwijsplaats bij het onderwijs**
- 8. Betrek de gemeente(n) bij uitstroom**

Succesfactoren voor mbo

9. Zoek actief contact met het onderwijs in geslotenheid
- 10. Bied de mogelijkheid tot voorlichting en consultatie**
- 11. Zorg voor een flexibele instroom**
12. Weeg bij de keuze van een jongere voor een opleiding op het mbo mee of de competenties van het onderwijsteam passend zijn voor deze jongere.

²² Focus op Onderwijstraject MBO: Een handreiking voor een doorlopend traject voor, tijdens en na gesloten verblijf tussen het onderwijs in geslotenheid en het middelbaar beroepsonderwijs van Ministerie OCW, V&J, VWS, 2014

9. Gesprekspartners en gebruikte bronnen

We voerden gesprekken met:

- Boris van der Heijden, Douwe van den Bogaert, Jantine van Vugt, Sanne Schut - Gemeente Amsterdam (onderwijs & leerplicht, veiligheid & zorg)
- Brenda de Veen, Elise van Utrecht, Irina Attema - Horizon / Schakenbosch
- Chella van der Haar, Jacco Rodermond - Deltion College
- Eri Hopman, Willem Hogenkamp - SG Harreveld, bij Horizon 't Anker
- Janneke van Wely - Reclassering Nederland
- Jort van der Meulen, Andrea Harrell - VSO de Burcht, bij FCJ Teylingereind
- Lucia van den Brande - VNG
- Meta Veldhuijsen - Jeugdzorg Nederland
- Nienke de Hoog - KVJJ Den Haag
- Pauline Krauss - ROC Midden Nederland
- Sylvia Katif - Het Ginnekencollege van RJI Den Hey-Acker
- Tim Vleugels - Vista College
- Yorrick van der Ent - Stay on track

Gebruikte bronnen:

- Asselman, M., Offerman, E., Wassink-de Stigter, R., Buijze, J., Golbach, M., Kooijmans, R., De Berk, A., Nelen, W., & Helmond, P. (2019). *Traumasensitief Onderwijs - een handboek bij de implementatie*. Consortium Traumasensitief Onderwijs: Sittard
- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (2023, 8 maart). *Help kwetsbare jongeren en gebruik de IPTA-toolbox*. Wegwijzer Jeugd en veiligheid. Geraadpleegd op 8 maart 2023, van [IPTA: Wegwijzer Jeugd en Veiligheid](#)
- Dienst Justitiële Inrichtingen (2023, 9 maart). *Drie perspectieven op de KVJJ*. Nieuws. Geraadpleegd op 9 maart 2023, van www.dji.nl/toekomst-justitiële-jeugd/nieuws/2022/11/22/drie-perspectieven-op-de-kvjj
- Dienst Justitiële Inrichtingen (2023, 9 maart). *Toekomst justitiële jeugd*. Home. Geraadpleegd op 9 maart 2023, van <https://www.dji.nl/toekomst-justitiële-jeugd>
- Faber, H. (2022). *Stand van zaken intensief toezicht JJI's*. Inspectie Justitie en Veiligheid: Den Haag
- Focus op Onderwijstraject MBO: Een handreiking voor een doorlopend traject voor, tijdens en na gesloten verblijf tussen het onderwijs in geslotenheid en het middelbaar beroepsonderwijs van Ministerie OCW, V&J, VWS, 2014
- Ministerie van Financiën (2019) [Interdepartementaal Beleidsonderzoek Jongeren met \(risico op\) een afstand tot de arbeidsmarkt; Zichtbaar en zelfstandig maken](#).
- Ministerie van Justitie en Veiligheid, (2020). [Jeugdhulp in strafrechtelijk kader Knelpunten in de advisering en tenuitvoerlegging en eerste oplossingsrichtingen](#).
- Ministerie van Justitie en Veiligheid, (2022). [Nazorg voor jeugdigen na verblijf in een Justitiële Jeugdinrichting](#).

Het Nederlands Jeugdinstituut is een onafhankelijk en betrokken kenniscentrum dat actuele kennis over jeugd, vakmanschap en de organisatie van het jeugdveld verzamelt, verrijkt, duidt en deelt.

© 2023 Nederlands Jeugdinstituut

Alle informatie uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden. Graag de bron vermelden.

Meer informatie: www.nji.nl/verbinding-onderwijs-en-jeugdhulp.

Daar vindt u ook de contactgegevens van medewerkers waarbij u met uw vragen terecht kunt.

Auteurs: Vincent Fafeanie, Eva de Jong

Redactie: Nederlands Jeugdinstituut

Fotografie: EyeEm

Vormgeving: Punt Grafisch Ontwerp